

25.11.2010

Dnro 2881/4/09

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Terhi Arjola-Sarja

TÄYTÄNTÖÖNPANOSOVITTELUN MÄÄRÄÄMINEN

1

KANTELU

A pyysi kirjeessään oikeusasiamiestä tutkimaan silloisen X:n kärjäoikeuden ja Y:n hovioikeuden ratkaisuja lapsen tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanossa.

A kertoi asia taustaksi muun muassa kärjäoikeuden päätöksellä vahvistetusta tapaamisoikeutta koskevasta sopimuksesta ja siitä, miten hänen poikansa isä oli hakenut tapaamisoikeuden muuttamista sekä tuossa asiassa annetuista tuomioistuinten ratkaisuista. A kertoi seikkaeräisesti myös muun muassa tapaamisten epäonnistumisista ja niistä syistä, jotka hänen mielestään olivat näihin epäonnistumisiin johtaneet. Pojan isä oli näiden toteutumattomien tapaamisten ja väitetyin informoinnin laiminlyönnin perusteella hakenut kärjäoikeudelta tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanoa.

A arvosteli kirjeessään kärjäoikeuden ja hovioikeuden täytäntöönpanoasiassa antamia ratkaisuja ja pyysi oikeusasiamiestä selvittämään kirjeessään tarkemmin yksilöityjä kysymyksiä, muun muassa, miksi hovioikeus ei käsitellyt päätöksessään esimerkiksi puhelimeen vastaamisen väitettyä laiminlyöntiä, miksi tapaamista syysloman osalta ei voitu hovioikeudessa tämentää ja miksi asiassa ei määrätty pääkäsittelyä tai sovittelua.

A oli kokenut saaneensa kärjäoikeudessa ja hovioikeudessa epäreilun ja epäoikeudenmukaisen oikeudenkäynnin. A:n mielestä asiaa ei ollut tutkittu eikä pojan omaa mielipidettä ja hänen tilaansa sekä olosuhteita ollut otettu huomioon. Kantelun mukaan lapsen etu ei ollut voinut toteutua oikeuden toiminnassa. A vaati muun muassa, että asia tutkitaan uudelleen ja että hän saa oikeudenmukaisen ja reilun oikeudenkäynnin. Lisäksi A toivoi, että täytäntöönpanoasiaa käsitellään yleisemmällä tasolla eduskunnassa sekä että lasten huollon ja tapaamisen täytäntöönpanoasiaan ja -lakiin saadaan kantelukirjeessä esitetyjä arvoja edistäviä muutoksia.

3

RATKAISU

3.1

Oikeusasiamiehen toimivallasta

Suomen perustuslain 3 §:n 3 momentin mukaan tuomiovaltaa Suomessa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet, ylimpinä tuomioistuimina korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus. Oikeusasiamiehen tulee puolestaan perustuslain 109 §:n 1 momentin mukaan valvoa, että muun muassa tuomioistuimet noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Oikeusasiamies ei voi

puuttua siihen, miten tuomioistuin on käyttänyt sille lain mukaan kuuluvaa harkintavaltaa, jollei tuota harkintavaltaa ole ylitetty tai käytetty väärin. Oikeusasiamies ei myöskään voi muuttaa tai kumota viranomaisten tai tuomioistuinten ratkaisuja. Lainvoimaisen ratkaisun voi purkaa ainoastaan korkein oikeus sille tehdystä hakemuksesta.

Olen käsitellyt oikeusasiamiehen tuomioistuinvalvontaa koskevia periaatteita muun muassa Oikeusasiamies 90 vuotta -juhlakirjan sivuilla 178–190. (Kirjan artikkelit on julkaistu myös oikeusasiamiehen kanslian internet-sivuilla www.oikeusasiamies.fi.)

3.2

Tapahtumista

Kantelun tarkoittama tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanoasia on tullut viireille X:n kärjäoikeuteen 26.9.2008. Kärjäoikeus on ratkaissut asian 17.12.2008 antamallaan päätöksellä, jolla se on velvoittanut A:n sallimaan pojan ja tämän isän väliset tapaamiset sekä ryhtymään muihin toimenpiteisiin tapaamisten toteuttamiseksi siten kuin Y:n hovioikeuden 19.9.2008 antamassa päätöksessä on määrätty. Velvoitteiden täytäntöönpanon turvaamiseksi kärjäoikeus on määrännyt 1.000 euron uhkasakon. Lisäksi kärjäoikeus on määrännyt A:n suorittamaan vastapuolensa oikeudenkäyntikulut.

A:n valitettua kärjäoikeuden päätöksestä Y:n hovioikeuteen, hovioikeus on 1.4.2009 antamallaan päätöksellä hylännyt valituksen sekä määrännyt A:n suorittamaan vastapuolensa oikeudenkäyntikulut hovioikeudessa. Lisäksi hovioikeus on hylännyt A:n pääkäsitellyn toimittamista koskevan pyynnön ja jättänyt tutkimatta tapaamispäätöksen täsmentämistä koskevan A:n vaatimuksen.

Korkein oikeus on antamallaan päätöksellä jättänyt A:n valituslupahakemuksen liian myöhään tehtynä tutkimatta.

3.3

Sovittelijan määrääminen

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain 6 §:n 1 momentin mukaan kun hakemus on saapunut kärjäoikeudelle, sen on annettava 9 §:n nojalla nimetyn henkilön (sovittelija) tehtäväksi järjestää asiassa sovittelu. Perustellusta syystä kärjäoikeus voi määrätä sovittelijaksi muunkin sopivan henkilön. Tarvittaessa sovittelutehtävä voidaan antaa kahdelle tai useammalle sovittelijalle. Säännöksen 2 momentin mukaan sovittelu voidaan jättää toimittamatta, jos: 1) lapsen etu vaatii, että päätös on painavista syistä pantava heti täytäntöön; 2) aikaisemmin toimitetun sovittelun perusteella on ilmeistä, että sovittelu jää tuloksettomaksi; tai 3) huoltoa koskevan päätöksen antamisesta on kulunut vähemmän kuin kolme kuukautta, jollei sovittelun järjestämiseen ole erityistä syytä.

Kantelun tarkoittamassa asiassa kärjäoikeus tai hovioikeus eivät ole määränneet sovittelua toimitettavaksi. Kärjäoikeuden päätöksessä ei ole perusteltu, miksi näin on menetelty. Hovioikeuden tuomion perusteluissa on puolestaan todettu kärjäoikeuden katsoneen, että Y:n hovioikeuden 19.9.2008 antama tapaamisoikeutta koskeva ratkaisu on ollut niin tuore, ettei sovittelun toimittamiseen ollut tarvetta. Edelleen hovioikeus on todennut, että säännöksen sanamuodon perusteella mahdollisuutta jättää sovittelu toimittamatta tässä asiassa ei näyttäisi olevan, koska sanottu hovioikeuden ratkaisu ei ole koskenut lapsen huoltoa. Hovioikeus on kuitenkin katsonut, että tässä tilanteessa se peruste, mistä sovittelun tarpeettomuus tuoreen huoltopäätöksen täytäntöönpanossa johtuu, toteutuu myös hovioikeuden 19.9.2008 antaman

ratkaisun kohdalla. Tuossa ratkaisussa on ollut kysymys muutoksenhausta päätökseen, joka on koskenut myös lapsen huoltoa. Hovioikeuden toteaman mukaan jutun oikeudenkäyntiaineistoon on sisältynyt, siis myös muutoksenhakuvaiheessa, lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 16 §:ssä tarkoitettu sosiaalilautakunnan selvitys. Hovioikeus on katsonut, että kärjäoikeudella on ollut harkintavalta jättää sovittelu toimittamatta.

Z:n kärjäoikeudelle ja Y:n hovioikeudelle kantelun johdosta toimitetuissa selvitys- ja lausuntopyynnöissä on pyydetty kiinnittämään huomiota sovittelun toimittamatta jättämisen perusteisiin ja erityisesti siihen, soveltuuko täytäntöönpanolain 6 §:n 2 momentin 3 kohta huoltopäätöksen täytäntöönpanon lisäksi myös tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanoon. Pyyntöissä on todettu, että lakivaliokunnan mietinnön (LaVM 7/1996 vp) valossa näyttäisi siltä, ettei näin olisi.

Kärjätuomari B viittaa omassa selvityksessään kärjäoikeuden päätöksestä ilmenevään sekä toteaa, että asia on ollut hovioikeuden ja korkeimman oikeuden arvioitavana.

Laamanni ei lausunnossa esittämänsä mukaan pidä mielekkäänä ottaa enempää kantaa lausuntopyynnössä mainitun lainkohdan soveltamisesta huoltopäätöksen lisäksi tapaamisoikeuteen kuin toteamalla, että näin on oikeuskäytännössä tapahtunut. Lausunnon mukaan kirjoitettu tai kirjoittamattomana perusteena on ollut, että tapaamisoikeus on käyttöalaltaan huoltoa suppeampi asia.

Hovioikeuden asian ratkaisuun osallistuneiden jäsenten ja asian esittelijän kantelun johdosta antamassa selvityksessä on viitattu hovioikeuden ratkaisun perusteluihin. Selvityksen mukaan täytäntöönpanosovittelun harkinnanvaraisuuden tämän jutun kohdalla on mahdollistanut se, että vaikka Y:n hovioikeuden ratkaisu 19.9.2008 on koskenut vain lapsen tapaamisoikeutta ynnä muuta, mutta ei lapsen huoltoa, siinä on ollut kyse muutoksenhausta X:n kärjäoikeuden päätökseen 6.6.2008, mikä on koskenut myös lapsen huoltoa. Edelleen selvityksen mukaan tällöin on ollut tuore sosiaalilautakunnan selvitys lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, mikä on perusteena sanotun lainkohdan mukaiselle täytäntöönpanosovittelun harkinnanvaraisuudelle tuoreen lapsen huoltoa koskevan päätöksen kohdalla. Selvityksen mukaan tulkinta ei johda lakivaliokunnan mietinnössä mainittuun – lakivaliokunnan mielestä torjuttavaan – tilanteeseen, jossa uuden tapaamispäätöksen täytäntöönpanoriidat jäisivät täytäntöönpanosovittelun ulkopuolelle. Selvityksen mukaan kyse on tässä tulkintatilanteessa siitä, että uuden tapaamispäätöksen täytäntöönpanoriidat ei hovioikeuden tässä asiassa tekemän tulkinnan mukaan ole aina pakko sovittaa, vaan lainkohta mahdollistaa, varsin tiukoin edellytyksin, sovittelun harkinnanvaraisuuden.

Lausunnossaan hovioikeuden presidentti ilmoittaa yhtyvänsä asian ratkaisseiden jäsenten ja esittelijän selvitykseen.

Totean, että sovittelun toimittaminen on täytäntöönpanolain mukaan pääsääntö. Kärjäoikeudella ei ole täysin vapaata harkintaa sen suhteen, toimitetaanko sovittelu vai ei. Sovittelu käynnistetään, jollei käsillä ole laissa erikseen säädetty tilanne, jolloin sovittelu voidaan jättää toimittamatta (ks. Markku Helin – Tuula Linna – Matti Rintala: Huolto- ja tapaamispäätöksen täytäntöönpano, 1997, s. 71).

Kantelun tarkoittamassa tapauksessa sovittelu on jätetty toimittamatta täytäntöönpanolain 6 §:n 2 momentin 3 kohdan nojalla. Säännöksen taustalla näyttäisi olevan ajatus siitä, ettei sovittelua ole yleensä tarve toimittaa, jos käytettävissä on tuore sosiaalilautakunnan selvitys. Säännöksen esitöistä (HE 96/1995 vp.) nimittäin ilmenee, että sovittelun järjestämistä ei ole

ehdotuksessa pidetty välttämättömänä, kun täytäntöönpanavana on suhteellisen tuore päätös, jonka antamisen yhteydessä useimmissa tapauksissa on hankittu huolto- ja tapaamisoikeuslain 16 §:n mukainen sosiaalilautakunnan selvitys. Myös oikeuskirjallisuudessa todetun mukaan sovittelun tarpeettomuus tuoreen huoltopäätöksen täytäntöönpanossa johtuu siitä, että tällöin on usein käytettävissä tuore sosiaalilautakunnan selvitys. Säännöksen taustalla on kuitenkin katsottu olevan myös se, että tuoreen huoltoa koskevan perusteen täytäntöönpanoa voidaan hakea suoraan ulosottomieheltä, jolloin sovittelua ei järjestetä (em. teos, s. 82–84). Täytäntöönpanolain 4 §:n 2 momentin mukaan lapsen huoltoa koskevan päätöksen täytäntöönpanoa voidaan hakea tuomioistuimen asemesta säännöksessä mainitulta ulosottomieheltä, jos huoltoa koskevan päätöksen antamisesta on kulunut vähemmän kuin kolme kuukautta.

Kysymyksessä oleva 3 kohta koskee kuitenkin vain tuoretta huoltopäätöstä. Hallituksen esityksessä (HE 96/1995 vp) vielä ehdotettiin säännöstä, jonka sanamuodon mukaan sovittelua ”ei ole määrättävä toimitettavaksi, jos päätöksen antamisesta on kulunut vähemmän kuin kolme kuukautta, ellei sovittelun järjestämiseen ole erityistä syytä” (ehdotuksen 1 kohta). Lakivaliokunnan (LaVM 7/1996 vp) mielestä uuden tapaamispäätöksen täytäntöönpanoriitoja ei ollut syytä jättää sovittelun ulkopuolelle. Valiokunta ehdotti kysymyksessä olevan kohdan muuttamista niin, että sen mukaan vain huoltoa koskevaa päätöstä, jonka antamisesta on kulunut vähemmän kuin kolme kuukautta, ei sovitella, jollei sovittelun järjestämiseen ole erityistä syytä. Mahdollisuutta jättää sovittelu toimittamatta tapaamisoikeutta koskevan päätöksen tuoreuden vuoksi ei siten ole (em. teos, s. 82–83).

Kuten edeltä on ilmennyt, Y:n hovioikeuden ratkaisu 19.9.2008 on koskenut lapsen tapaamisoikeutta mutta ei lapsen huoltoa. Näin ollen ratkaisussa ei ole kysymys käsiteltävänä olevan säännöksen 3 kohdassa tarkoitettua päätöksestä. Huoltoa koskevasta käräjäoikeuden päätöksestä 6.6.2008 on puolestaan kulunut yli kolme kuukautta jo täytäntöönpanoasian vireille tuloon 26.9.2008 mennessä.

Säännöksen 3 kohdan sanamuoto ja sen esityöt huomioon ottaen, kohdassa säädettyä edellytystä, jonka nojalla sovittelu voidaan jättää toimittamatta, ei voida mielestäni tulkinnalla laajentaa siten kuin tässä tapauksessa on tehty. Totean kuitenkin, että huoltoakaan koskevasta päätöksestä ei ollut kulunut kovin paljon yli kolmea kuukautta. Tämän vuoksi katson, ettei asia edellytä puoleltani muuta toimenpidettä kuin että saatan edellä esitetyn käsityksen silloisen X:n käräjäoikeuden (nykyisin Z:n käräjäoikeus) ja Y:n hovioikeuden tietoon.

3.4

Tapaamisoikeuden ehtojen täsmentämistä koskeva vaatimus

A on hakiessaan muutosta käräjäoikeuden tapaamisoikeuden täytäntöönpanoa koskevassa asiassa antamaan päätökseen vaatinut muun muassa, että täytäntöönpanon perusteena olevaa Y:n hovioikeuden päätöstä 19.9.2008 täsmennetään A:n esittämällä tavalla. Y:n hovioikeus on katsonut, että tapaamispäätöksen täsmentämistä koskevassa vaatimuksessa on tosiasiallisesti kysymys tapaamisoikeutta koskevien ehtojen pysyvistä muuttamisesta. Hovioikeuden päätöksessä todetun mukaan A:n vastapuoli on vastustanut vaatimusta eikä vaatimusta ollut esitetty käräjäoikeudessa. Hovioikeus on jättänyt vaatimuksen tapaamispäätöksen muuttamisesta vasta hovioikeudessa esitettynä tutkimatta.

Hovioikeuden asian ratkaisuun osallistuneiden jäsenten ja asian esittelijän kantelun johdosta antamassa selvityksessä todetaan selvennyksenä hovioikeuden päätöksen perusteluihin, että kysymys on ollut sellaisesta tapaamisoikeutta koskevien ehtojen pysyvistä muuttamisesta, joka ei ole ollut täytäntöönpanolain 13 §:ssä tarkoitettulla tavalla vähäinen.

Totean, että tuomioistuin voi mainitun lainkohdan mukaan vähäisessä määrin pysyvästi muuttaa tai täsmentää tapaamisoikeutta koskevia ehtoja, jos se edistää tapaamisoikeuden toteuttamista ja on lapsen edun mukaista.

Uusien vaatimusten esittämistä hovioikeudessa rajoittavat oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 2 §:n säännökset. Säännöksen 1 momentin mukaan kannetta riita-asiassa ei saa oikeudenkäynnin aikana muuttaa. Kantajalla on kuitenkin oikeus

- 1) vaatia muuta kuin kanteessa tarkoitettua suoritusta, milloin vaatimus perustuu oikeudenkäynnin aikana tapahtuneeseen olosuhteiden muutokseen tai vasta silloin kantajan tietoon tulleeseen seikkaan;
- 2) vaatia vahvistettavaksi sellainen oikeussuhde, joka asianosaisten välisessä oikeudenkäynnissä on riittävä ja jonka selvittämistä asian muun osan ratkaiseminen edellyttää, sekä
- 3) vaatia korkoa tai tehdä muu sivuvaatimus taikka uusikin vaatimus, mikäli se johtuu olennaisesti samasta perusteesta.

Säännöksen 2 momentin mukaan, jos 1 momentin 2 tai 3 kohdassa tarkoitettu vaatimus tehdään vasta pääkäsittelyssä, vaatimus on jätettävä tutkimatta, jos sen tutkiminen viivyyttää asian käsittelyä. Sellaista vaatimusta ei voida tehdä ylemmässä tuomioistuimessa.

Kysymystä uusien vaatimusten esittämisestä hovioikeudessa on käsitelty muun muassa korkeimman oikeuden ennakkopäätöksessä KKO:2000:41. Tuossa ratkaisussaan korkein oikeus on oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohdan osalta todennut, että kohdassa ei tarkoiteta uutta vaatimusta vaan alun perin esitetyn vaatimuksen muuttamista tilanteessa, jossa muutettu vaatimus perustuu oikeudenkäynnin aikana tapahtuneeseen olosuhteiden muutokseen tai vasta silloin kantajan tietoon tulleeseen seikkaan. Oikeuskirjallisuudessa korkeimman oikeuden on tässä ratkaisussaan katsottu jättäneen vaatimuksen tutkimatta, koska korkeimman oikeuden mukaan oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetaan nimenomaan mahdollisuutta muuttaa alkuperäistä vaatimusta, eikä mahdollisuutta esittää kokonaan uutta vaatimusta muuttuneiden olosuhteiden perusteella (KKO:n ratkaisut kommentein I 2000, s. 269–272). Ennakkopäätöksessään KKO:2010:9 korkein oikeus on puolestaan katsonut, että oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohdasta ja 2 momentista ilmenevää periaatetta voidaan soveltuvin osin soveltaa myös vastaajan vastaukseen. Ratkaisussa todetun mukaan vastaajan on yleensä sallittua vielä ylemmässäkin tuomioistuimessa esittää muu vaatimus kuin alkuperäisessä vastauksessaan, jos vaatimus perustuu oikeudenkäynnin aikana tapahtuneeseen olosuhteiden muutokseen.

Katson, että hovioikeus on jättäessään kysymyksessä olevan vaatimuksen vasta hovioikeudessa esitettyä tutkimatta ratkaissut asian sille lain mukaan kuuluvan harkintavallan rajoissa.

3.5

Pääkäsittelyn toimittaminen

Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 14 §:n 1 momentin mukaan hovioikeuden on toimitettava pääkäsittely, jos riita-asiassa asianosainen tai rikosasiassa asianomistaja tai vastaaja on sitä vaatinut. Säännöksen 2 momentin 6-kohdan mukaan pääkäsittelyä ei kuitenkaan tarvitse toimittaa, jos sen toimittaminen on selvästi tarpeetonta.

Y:n hovioikeus on hylännyt A:n pääkäsittelyn toimittamista koskevan pyynnön, koska se on 1.4.2009 antamastaan päätöksestä ilmenevin perustein katsonut pääkäsittelyn toimittamisen olevan selvästi tarpeetonta.

Totean, että oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 14 § jättää hovioikeudelle harkintavaltaa pääkäsittelyn järjestämisessä. Asiassa ei mielestäni ole ilmennyt, että hovioikeus olisi ylittänyt sille kuuluvan harkintavallan.

3.6

Tuomioistuinten ratkaisut muilta osin

Mitä tulee hovioikeuden tuomion perustelemiseen, totean, että oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 15 §:n 2 momentin mukaan käräjäoikeuden perusteluja, jotka hovioikeus hyväksyy, ei tarvitse toistaa. Näin ollen hovioikeuden hyväksyessä käräjäoikeuden perustelut muun muassa A:n kirjeessä esiin tuodun puhelimeen vastaamisen osalta, hovioikeuden ei ole enää tarvinnut toistaan näitä perusteluja. Hovioikeus ei siten ole menetellyt virheellisesti, kun se ei ole ratkaisussaan käsitellyt puhelimeen vastaamisen väitettyä laiminlyöntiä.

A:n arvostelu kohdistuu pitkälti hovioikeuden suorittamaan näytön arviointiin. Näytön arviointi kuuluu riippumattomalle tuomioistuimelle. Ottaen huomioon oikeudenkäynnin suullisuus- ja välittömyysperiaatteet oikeusasiamiehen mahdollisuudet ryhtyä kirjallisessa kantelumenettelyssä uudelleen arvioimaan asiassa esitettyä näyttöä tai sen uskottavuutta ovat varsin rajalliset. Totean, että näytön arvioinnista ja tulkinnasta voidaan usein olla perustellusti eri mieltä.

Katson, että X:n käräjäoikeus ja Y:n hovioikeus ovat ratkaisseet kantelun tarkoittaman asian niille lain mukaan kuuluvan harkintavallan rajoissa. Asiassa ei ole ilmennyt aihetta epäillä, että ne olisivat ylittäneet harkintavallansa tai käyttäneet sitä väärin.

3.7

Kirjoitus muilta osin

Oikeusasiamies voi eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 11 §:n mukaan kiinnittää valtioneuvoston tai muun lainsäädännön valmistelusta vastaavan toimielimen huomiota säännöksissä tai määräyksissä havaitsemiinsa puutteisiin ja tehdä esityksiä niiden korjaamiseksi.

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annettua lakia säädettäessä on pidetty silmällä sitä, että täytäntöönpanoasioissa tehtäisiin harkittuja, päätöksentekohetkellä vallitsevaan tilanteeseen perustuvia ratkaisuja. Lakiin ei näkemykseni mukaan sisälly sellaisia puutteita, että katsoisin aiheelliseksi tehdä siihen korjausesityksiä.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsityksen nykyisen Z:n käräjäoikeuden ja Y:n hovioikeuden tietoon.